

STEPHAN STEINMETZ

ASTERDORP

Een Amsterdamse geschiedenis
van verheffing en vernedering

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100 procent chloor- en zwavelvrij gebleekt.

© 2016 Stephan Steinmetz

Omslagontwerp en typografie binnenwerk Suzan Beijer

Omslagbeeld Stadsarchief Amsterdam

Foto auteur Fjodor Buis

Lithografie Bert van der Horst, BFC, Amersfoort

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 90 450 3030 2

D/2016/0108/529

NUR 680/320

www.asterdorp.amsterdam

www.atlascontact.nl

‘De tragiek van het bestaan moet worden opgelost.
Ook al is deze onontkoombaar, dan nog blijft tragiek
onaanvaardbaar en wil het modernisme deze oplossen.
Het modernisme kan berusting niet verdragen.’

– PAUL FRISSEN, *DE FATALE STAAT*, 2013

VOOR DE POORT WAS EEN VOETBALVELDJE.

HIER WOONDE JONAS GROENTE MAN. CLUBLOKAAL

HET 'EERSTE STRAATJE'
(VANAF 1932 BLAUWE DISTELWEG)
WAS HET TONEEL VAN VEEL RUZIE.

HET KANTOOR VAN
DE OPZICHTERES

DE FAMILIE WRIEDE WOONDE OP NR.127

MOZES VISKOPER BEGON HIER,
IN 1929. HIJ VERHUISDE NOG
TWEDE KEER IN ASTERDORP

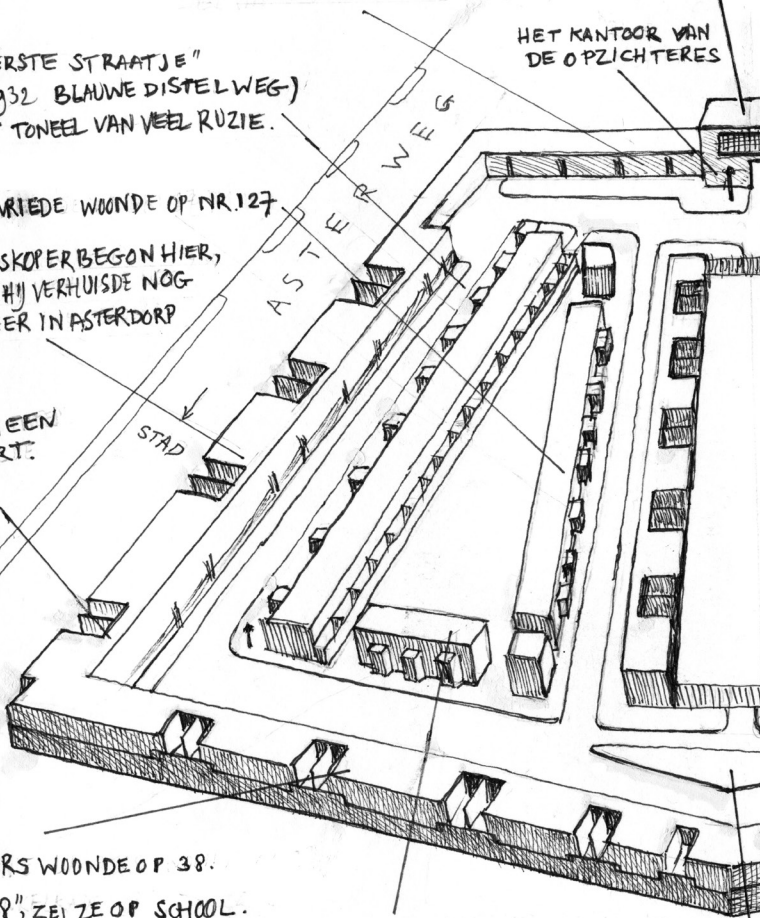
HIER KWAMEEN
TWEDE POORT.
SCHEELDE
VEEL
OMLOPEN.

GONNIE LAMBERS WOONDE OP 38.

"RANONKELKADE 38", ZEI ZE OP SCHOOL.

TEGENOVER SERVAYS OP NR.43
WAS "HET HOEKJE MET DE JODEN".
GEPRAAT DAAROVER VOND HIJ
"MIDDELEEUWS".

HIER VERSCHENEN IN 1931 DRIE BOOMPJES -

DE CONCIERGE HAD DE BAL.

HET BADHUIS OPENDE IN 1929 - GEBRUIK VERPLICHT.

DE WONING VAN
CONCIERGE VARENHORST

HET WASHUIS GING IN 1929 OPEN.
HET FEESTJE WAS OMSTREDEN.

OPA KRUIJEL WOONDE ELF JAAR OP NR. 81,
MET ZIJN JOPIE, DIE DE KAARTEN LEGDE.

OP 98 WOONDE DE GEREFORMEERDE
MEVROUW VAN DER HOEK TWEË JAAR.
VOORAL OP ZONDAGEN HAD ZIJ
HET ZWAAR.

OP 91 BEZOCHTEN ZWITSERSE
POLITICI HET MODELGEZIN JANSSEN.

OP NR. 95 WOONDE DE WEDUWE
OLIVIER MET HAAR ACHT
KINDEREN.

DE ZANDBAK WAS
'VAN DE KATHOLIEKEN'.

DE OUDE MEVROUW THOMAS
KWAM TEGEN OVER HAAR
DOMINANTE SCHOONZON
TE WONEN.

DE ROOVER (114) VOND VEEL
NAVOLGING MET EEN SCHOT
DAT DE KEUKEN NETJES VAN
DE WOONKAMER SCHEIDDE.
HET MOCHT NIET.

HALBERSTADT VAN NR. 58
WERD IN 1938 NA TWEË JAAR
ONTRUIMD, WEGENS
OVERLAST.

HET EERSTE GROEN.

INHOUD

Inleiding	11
1 Het klasje van Peek	23
2 Op zoek naar de ontoelaatbaren	41
3 ‘Geen w.c. Geen betrouwbaar gezin’	52
4 De eerste jaren: roem, ruzie en regels	63
5 Voorzitter Groenteman	81
6 De zinkput en de hyperasocialen	95
7 Het verlies van De Miranda	110
8 Schaamte en zorg	119
9 De macht van de administratie	137
10 Omzien	153
11 Het bittere slot	172
12 De erfenis van Asterdorp	194
 Slotbeschouwing	 203
Verantwoording en dank	211
Bronnen	215
Noten	221

INLEIDING

‘WelEdelengeleerden en gestrengenden Heer Wethouder Amsterdam,’ zo begon Bram Viskoper op 16 februari 1931 zijn brief aan S.R. de Miranda. ‘Ondergeteekende Wensch gaarne zoo spoedig mogelijk een onderhoud met U edelen Heer bij dat niet mogelijk wensch ik dan van u edelen heer dat u dan deze brief met de volgende inhoud zoudt behandelen.’

Het zal midden in de nacht geweest zijn dat Bram Viskoper achter de keukentafel plaatsnam om zijn brief te schrijven. Een moment van rust in een huis vol drukte. Maar stil was het niet. Dat was het immers nooit in de Zwanenburgerstraat, het centrum van de Joodse wijk, pal achter het Waterlooplein. Ratelden er eindelijk geen karren met vloekende kooplui erachter meer door de straat, dan vloog een echtpaar elkaar wel in de haren of waggelde een stoet dronken zeelui joelend de Staalstraat uit, het eiland Vlooienburg op. En door die rommelige herrie heen beierden op gezette tijden de klokken van de Zuiderkerk. ‘Daar ik op het oogenblik op een woning woont van negen gulden huur per week en ik daar in achterstallig bent gebleven moet ik u melden als dat ik met mij gezin van man, vrouw en 13 kinderen in de loop van deze twee dagen het

kan ook nog in de loop van de dag van heden gebeuren op straat wordt gezet wegens huurschuld...'

Bram Viskoper had een lange dag achter de rug. Op zoek naar een nieuwe woning, een die niet te veel kostte en waar hij onmiddellijk in kon trekken, was hij naar Amsterdam-Noord gelopen, naar Asterdorp. Zijn broer Moos woonde daar al een jaar of twee en hij had Bram uitgenodigd om er ook heen te verhuizen. 'Je moet naar de opzichteresse gaan en zeggen dat je werkloos bent en dertien kinderen hebt, een zieke vrouw thuis en geen geld meer. Dat komt door de crisis die de schuld is van de kapitalisten.' Zoiets zal Moos hebben gezegd. 'En als ze je niet willen helpen, zeg je dat je een broer bent van Ome Moos. Ze kennen mij allemaal op 't dorp.'

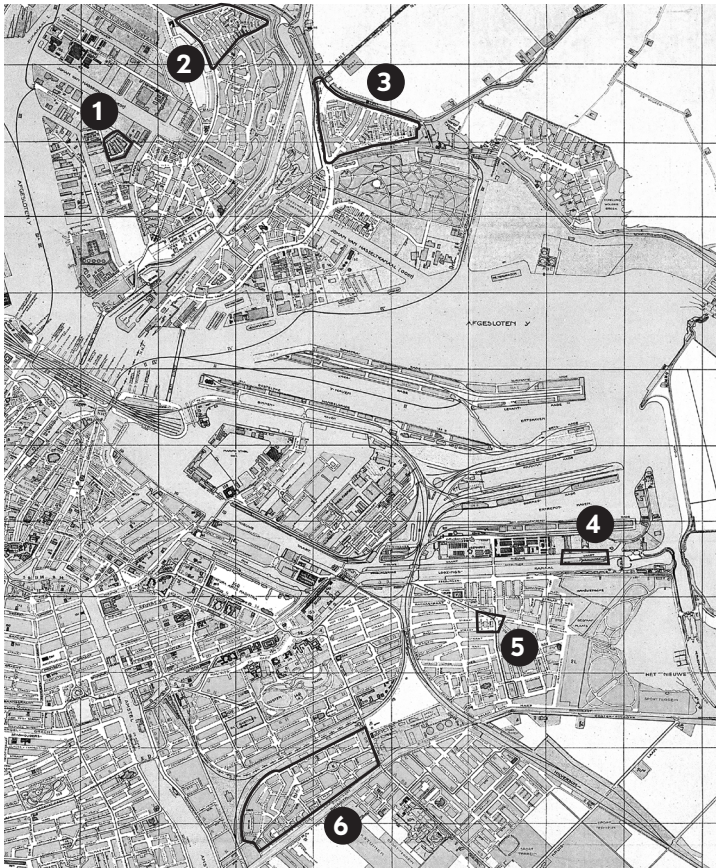
Ruim een uur had de wandeling geduurd, met halverwege de pont over Het IJ. Bij het begin van de Van der Pekbuurt hield hij de kade aan tot de brug. Daarna volgde hij de Asterweg, een klinkerweg met aan weerszijden loodsen en fabrieken. De asfaltfabriek, waarvan de stank ondraaglijk was, de British American Tobacco Industry, Van Leers Vatenfabriek, bouwbedrijf Hillen & Roosen, stoomwasserij De Lelie, de uitgebrande fietsfabriek De Magneet. Tegenover de restanten van de fietsfabriek stond een muur van vier meter hoog en zeker honderd meter lang. Op het eind ging de muur de hoek van de Asterdorpweg om, richting Distelweg. Halverwege de Asterdorpweg omklemde die muur een groot gebouw, model schoenendoos. Het was een donker gebouw met centraal een rechthoekige opening. Boven deze poort hing een bordje, besmeurd maar toch, als je goed keek kon je het opschrift lezen: TYDELYK TEHUIS VOOR GEZINNEN. Onder de poort zal Bram Viskoper zijn aangesproken door de 'opzichteresse', een rijzige, jonge vrouw met opgestoken haar. 'De pollepel' noemden de kinderen van het dorp haar. Lopend door het dorp, op zoek naar zijn broer, zag Bram taferelen die hem vertrouwd voorkwamen. Kinderen die sliertten over straat, mannen

die leunden tegen een gevel, sommigen met hun trommel of harmonica voor zich, vrouwen die kibbelden en krijsten.

Het was het beeld en geluid van alledag op Vlooienburg en Valkenburg, de buurten waar hij was opgegroeid, maar dit decor was anders. Een paar ommuurde straatjes met allemaal platte huisjes, zoiets had hij nog nooit gezien. Er was geen gracht en dus ook geen brug, er was geen winkel, geen school, geen café en vooral: er was geen uitzicht. Welke kant je ook opkeek, je zag altijd een muur. Sommige huisjes waren leeg, de ruiten ingegoooid. Bram Viskoper, nu eens uitbater van een haringstal, dan weer opkoper van vodden of handelaar in speelgoed, moet zich achter de oren hebben gekrabd. Toch probeerde hij direct bij de opzichteresse een woning te huren, de nood was immers hoog. Een oude huurschuld van f 60,80 bij de gemeente brak hem nu op. De opzichteresse stuurde hem met lege handen terug naar de stad waarna hij het hogerop zocht: '... liever had ik zoo spoedig mogelijk een onderhoud met u Edelen heer daarover gehad, dan had ik u beter de zaak kunnen refereeren dat kan ik u niet zoo per brief doen.'

Wethouder De Miranda schoof de brief door naar zijn topambtenaar Arie Keppler. Ingenieur Keppler was vanaf de oprichting in 1915 directeur van de Gemeentelijke Woningdienst, maar bovenal geestelijk vader van Asterdorp. Twee dagen later had Keppler zijn advies klaar: 'In de week van 9-16 Februari 1931 heeft Viskoper zich naar het Asterdorp begeven met verzoek hem daar te plaatsen. Het bleek echter, dat hij uit zijn woning in de Zwanenburgerstraat 53hs gezet was, of zou worden, wegens het maken van f 72,- huurschuld. Ik acht het niet gewenscht Viskoper alsnog in een gemeentewoning te plaatsen daar adressant verschillende malen ervan blijk heeft gegeven, niet voornemens te zijn aan zijn verplichting in zake het betalen der huur te voldoen.'

Soms trok De Miranda zich iets aan van dergelijke adviezen, maar als het even kon, gaf hij wanbetalers een

Amsterdam in 1934, uitgegeven door Van Holkema & Warendorf

1. Asterdorp; 2. Floradorp; 3. Tuindorp Buiksloot; 4. Zeeburgerdorp;
5. Javaplein; 6. Transvaalbuurt

nieuwe kans. Zeker als hij in zo'n verzoek zijn eigen jeugd weerspiegeld zag: een ongeschoolde man, geboren in een krot in de oude Jodenbuurt, opgegroeid in armoede, tastend naar houvast. Bram Viskoper kreeg dus nog een laatste kans: hij mocht naar Asterdorp.

